

Тарас Шевченко і музика

Літературно-музична композиція

Наша дума, наша пісня,
Не вмре, не загине...
От де, люде, наша слава,
Слава України.

(Звучить пісня «Рече та стогне Дніпр широкий»)

1 Ведучий. Учитель гімназії Данило Крижанівський, мабуть, не сподівався, що покладений ним на музику уривок з поеми Т. Шевченка «Причина» – «Рече та стогне Дніпр широкий» стане народною піснею.

Широка розспівна мелодія набула уособлення сили і незборимості народу. Як символ Його непереможності, віри в перемогу над фашизмом звучали інтонації цієї пісні в «Поемі про Україну» композитора О. Александрова в роки Великої Вітчизняної Війни.

Популярністю цієї мелодії було зумовлено і вибір позивних Українського радіо.

Гармонізував мелодію для хору композитор В. С. Косенко.

Творчість геніального сина українського народу непідвладна часові. Його спадщина належить не лише Україні, а всьому людству. Світ знає Т. Шевченка передусім як поета, але він – прозаїк, драматург, художник, скульптор. В образотворчому мистецтві відомо понад 1000 робіт Шевченка. Він був видатним портретистом, пейзажистом, гравером-офортистом. За графічні роботи йому було присвоєно звання академіка.

Однаковою мірою розвинулись грані Шевченкового таланту не могли. Це зрозуміло, коли взяти до уваги його трагічну долю: прожив великий поет-Кобзар коротке життя – лише 47 років: 24 роки був кріпаком, понад 10 років «карався і мучився» по казематах і на засланні, і тільки неповних 13 років був на волі, коли за кожним кроком стежило «недремне око» шпигунів таємної імператорської канцелярії.

2 Ведучий. Шевченко і музика – це ще одна сторінка його багатогранної особистості. Нерозривними були для Т. Г. поезія і пісня.

Він постійно цікавився музичним мистецтвом, знав і розумів різноманітні жанри народної та професійної музики.

Наприкінці 30-х – у 1-й половині 40-х років, живучи в Петербурзі, Шевченко не пропускав жодної нагоди відвідати оперний театр чи концертну залу, стежив за музичним життям столиці, спілкувався з відомими російськими композиторами та музикантами-виконавцями, успішно опанував складні закони музичної естетики.

Не випадково його «Щоденник» і повісті рясніють влучними зауваженнями щодо різних музичних явищ, коментарями до опер М. Глінки, В. А. Моцарта, творів Л. Бетховена, Ф Мендельсона, Ф. Шопена.

(звучить увертюра Бетховена «Егмонт»)

3 Ведучий.: Першими книгами Тараса з яких він дізнався про минуле і сучасне свого народу, були розповіді діда Івана та народні пісні. Це були книги всім доступні, неписані і жодною цензурою не пошматовані.

4 Ведучий: Жадібно прислухався Тарас до оповідань діда про минуле народу, його одвічні болі, про історичні кривди. Це були розповіді про Коліївщину – повстання селян-кріпаків проти польських магнатів у 1768 році. Дід Іван сам був учасником тих подій. Ця боротьба зросила кров'ю всі околиці рідної Тарасові Кирилівки і саму Кирилівку.

1 Ведучий. Ще зовсім малим Тарас глибоко сприймав те, що чув, і глибоко переймався людськими стражданнями і трагедіями. Щирий і чутливий, він уже тоді носив у душі не всім притаманне, а іншим і зовсім недоступне, співчуття покривдженим.

(вірш)

2 Ведучий. Закріпачений, не маючи можливості вільно розвиватися й творити культурні цінності, народ український усі скарби своєї вікової культури зберігав у думках та піснях. Співав про далеке і близьке минуле, і про тяжку, нестерпну сучасність. У піснях зберігав свої естетичні та етичні ідеали. З піснею на устах ішов на ненависну панщину, в ній виливав свої болі і жалі, нею потішав себе і розважав нею, оздоблював своїс вята.

3 Ведучий.: У піснях воскресла козаччина, дещо ідеалізована і тим привабливіша. З козаччиною українські селяни пов'язували свої надії на визволення.

(Звучить пісня «Гамалія»)

1 Ведучий. Простежуючи життя і творчість Т. Шевченка, бачимо багато свідчень тому, як високо цінував він думу. Мандруючи Україною, поет ніколи не пропускав нагоди послухати ці твори у виконанні кобзарів, які часто зустрічалися йому на розпутьтях, на сільських і міських базарах. У Шевченковому альбомі бачимо, поряд з оригінальними поезіями та малюнками, немало записів українських народних пісень та дум.

Пісня-дума будила уяву, давала знання, ставала матеріалом для майбутніх сюжетів, зокрема для поеми «Гайдамаки», поезії «Тарасова ніч».

Кобзарі та бандуристи були бажаними гостями по всій Україні, вони співали і сумних, і веселих пісень.

(Звучить пісня «На розпутьті кобзар сидить»)

3 Ведучий. Був Тарас натурою музикальною, мав добрий голос, чудову пам'ять і неабиякий музичний слух. Ще малим хлопчиком, почувши нову пісню, він одразу переймав її слова і мелодію. Не випадково вся його творчість пов'язана з народними піснями.

4 Ведучий. Без пісні Шевченко не міг жити. Найбільше враження на нього, сироту, справляли пісні, що були співзвучні його жорсткій сирітській долі. Проте в народній пісні він знаходив не лише розраду, в ній були ще й мудрість народу і велика правда. У пісні, зазначав поет, «святу правду» проголошує сам народ.

2 Ведучий. Пісні супроводжували Т. Шевченка все життя: в засланні, під час нестерпного довгого чекання документів про звільнення. Про чарівну силу пісні поет пише в «Щоденнику». Так, за 21 березня 1858 року записано, що дружина Михайла Максимовича «Весь вечер пела для меня наши родные, душевные песни. И пела так сердечно, прекрасно, что я вообразил себя на берегах широкого Днепра. Восхитительные песни! Очаровательная певица!»

Таких записів багато.

Ось від 25 березня 1858р: «...с наслаждением слушал мои родные песни, которые пела Надежда Сергеевна Аксакова».

Переконаливим свідченням того, як досконало поет знав українське пісенне багатство у всіх його жанрах, є вірш «Перебендя», в невеличкому уривку якого згадується 11 пісень.

(Уривок з вірша «Перебендя»)

3 Ведучий. Обрядові, побутові, чумацькі, козацькі, рекрутські, кріпацькі, сирітські пісні! В кожному жанрі Шевченко був знавцем. Багато з них пам'ятав і залюбки при нагоді співав.

(Звучить пісня «   »)

1 Ведучий. Ще в 1838 році, звертаючись до відомого письменника з проханням говорити рідному народові про його героїчну історію, у вірші «До Основ'яненка» поет заявив:

Наша дума, наша пісня,
Не вмре, не загине...
От де, люде, наша слава,
Слава України.

(Звучить пісня «Стоїть в селі Суботові»)

Говорячи про значення народної пісні в житті Т. Шевченка, композитор Д. Ревуцький цілком слушно зауважив: «Він співає у панському передпокої, співає, живучи у Седневі у Лизогуба, співає, коли везуть до фортеці, співає, сидячи у фортеці, співає, граючи з дітьми коменданта Новопетровського форту, бере участь у новопетровському хорі, співає навіть у снах своїх!..».

2 Ведучий. Справді так. Шевченко не міг жити без того, щоб не співати. Бо був не лише поетом, не лише художником. Бо був Кобзарем!

-----

1 Ведучий. Сповнений тяжких, сумних настроїв, туги за рідним краєм, почав сам творити пісні, у яких виливав свою печаль. І виливав її рідними словами, майстерно поєднавши народнопісенну і літературну форми: «Причинна», «Катерина», думи «Тече вода в синє море», «Вітер буйний», «Нащо мені чорні брови».

2 Ведучий. Свої вірші Т. Шевченко часто уявляв як пісні і співав їх на народні наспіви, а з проханням покласти вірші на музику звертався до знавців фольклору, композиторів. Тому так легко відбувся перехід творів Т. Г. Шевченка з суто літературної в пісенно-музичну сферу.

(Звучать пісні «Тече вода в синє море», «Садок вишневий коло хати»)

1 Ведучий. Закоханість в рідне Придніпров'я бринить тут у кожному рядку будячи і в слухача почуття любові до спокійної величі і краси його пейзажів. Так само, як і в народнопісенній творчості образи природи у Шевченка постають як живі істоти: бачать, чують, пам'ятають.

Образи природи у Шевченка зігріті особливим теплом його душі. Кожен з них – близький, рідний серцю, спогадам, долі. Вечірня зоря розповідає про рідний далекий край, червона калина – то щаслива дівчина, самотня тополя – самотня сирота, море знає таємницю, вітер розмовляє з осокою, степи, лани мріють...

(Звучить пісня «Зоре, моя вечірняя»)

Зауважу, що була у серці Шевченка закоханість не лише у рідний край. Княжна Варвара Респіна, правнучка останнього гетьмана України – жінка, яка щиро кохала його і була на нашу думку, найдуховнішою особистістю на його життєвому шляху. Їх стосунки не вичерпуються словом «кохання». Це було щось значно більше, змістовніше, величніше. Варвара – чи не одна з перших – оцінила велич таланту Тараса Шевченка, назвала його генієм. А ще ці стосунки дали плідний результат: низку живописних портретів, свій автопортрет, поему «Тризна» з присвятою княжні.

(Звучить пісня «Якби зустрілися ми знову...»)

Болючого ліризму сповнена поезія «Думи мої, думи мої», яка передає тугу поета за рідним краєм. Поет вірить, що думи знайдуть відгук у серцях земляків.

2 Ведучий. «Кобзар» Шевченка став своєрідним пісенником нашого народу, джерелом численних музичних творів. До творів поета складав музику найгеніальніший композитор – народ, а слідом за ним – композитори-професіонали. Серед них найвизначніше місце належить основоположникові української музики – Миколі Віталійовичу Лисенкові, який написав на слова Шевченка близько ста музичних творів і окремою книжкою видав музичні твори «Музика до Кобзаря».

З композиторів минулого до творчості Т. Шевченка, крім М. Лисенка, звертались: К. Стеценко, А. Заремба, П. Чайковський, М. Мусоргський, С. Рахманінов та інш. Композитори ХХ століття – Л. Косенко, Л. Ревуцький, Б. Лятошинський, В. Вериківський, Г. Майборода, К. Данкевич – писали твори, присвячені Шевченкові і на його слова.

Дослідники нараховують понад 2000 композицій на слова Шевченка, а весь «Кобзар» містить 227 окремих назв творів.

Унікальним явищем творчого процесу є Шевченків «Заповіт» – до нього зверталися 42 композитори: Г. Гладкий, М. Лисенко, М. Вербицький, К. Стеценко, Л. Ревуцький, Б. Лятошинський, С. Людкевич, Р. Глієр, С. Прокоф'єв та інш.

Гармонійній вправі написаній на слова «Заповіту» десь перед 1870 роком полтавським аматором Гордієм Гладким, на яку спершу ніхто не звернув особливої уваги, судилося стати безсмертною піснею.

3 Ведучий. «Заповіт» звучав на антиурядових демонстраціях і мітингах, його співали, проводжаючи в останню путь полеглих борців проти царизму.

4 Ведучий. Як пісня «Заповіт» набрав широкої популярності за межами нашої Батьківщини. Уже в ХІХ столітті він був перекладений російською, польською, сербською, болгарською, чеською, німецькою, французькою, англійською мовами.

2 Ведучий. У наш час відомі переклади заповіту багатьма мовами світу. Він звучав у Парижі у виконанні славетного Ф. Шаляпіна, його чули в далекій Іспанії в часи коли українська рота ім. Т. Г. Шевченка в складі інтернаціональної бригади боролася проти фашизму.

1 Ведучий. Пройняті ідеями гуманізму, сповнені надзвичайної емоційної сили та віри в торжество правди, свободи, братерства запальні слова заповіту надихали й надихатимуть покоління людей і тих, хто рвав кайдани, і тих хто нині будує нову, самостійну державу – Україну.

(вірш «Мені однаково», звучить пісня «Заповіт»)

– Спи спокійно, поет! Образ огнений твій.

Не зітерти ні бурі, ні часу...

В українській сім'ї славній, вольній, новій

Ми тебе не забули, Тарасе!

(В. Сосюра «Кобзареві»)

(Звучить заключна пісня про Україну)